

Vad EU-valet 2024 borde handla om

EU:s utvidgning är ett moraliskt imperativ – men hur?

Cecilia Malmström

OHLIN institutet

Vad EU-valet 2024 borde handla om

- Lena Ek: **Det är dags att engagera sig**
- Cecilia Malmström: **EU:s utvidgning är ett moraliskt imperativ - men hur?**
- Ola Nordebo: **Om språk i vår europeiska vardag**
- Johan Rudström: **EU-politiker struntar blankt i svenska sjuksköterskors ”rygg till rygg”-pass**
- Olle Schmidt: **De koncentriskt cirkelarna Europa**

Stora frågor i ett litet format

Vad borde EU-valet handla om? Det är temat för en serie skrifter som Ohlininstitutet ger ut under valåret 2024. Valet till EU-parlamentet hålls i en tid med stora spänningar på vår kontinent. Spänningar som ställer nya krav på samarbete.

Samtidigt finns en våg av skepsis mot samarbetet i flera medlemsländer. Partier som är skeptiska till EU vinner i styrka i nationella val och de mobiliserar nu inför EU-valet.

Tidigare har partierna i Sverige haft svårt att fokusera på det europeiska perspektivet i valrörelserna, istället har man av partitaktiska skäl använt valrörelsen till att lyfta nationella frågor. Denna gång är det viktigt att det europeiska perspektivet verkligen får genomslag i debatten. Det är så mycket som står på spel.

Vi hoppas att skrifterna i denna serie ska bidra i det samtalet.

Christer Nylander

Ordförande i Ohlininstitutet

Utgiven av Ohlininstitutet 2024

© Ohlininstitutet och författaren

Form och produktion: Erika Jonés Bokstavstyp

Tryck: ByWind, februari 2024

EU:s utvidgning är ett moraliskt
imperativ – men hur?

Cecilia Malmström

Cecilia Malmström

Fil dr.

EU-parlamentariker 1999-2006

EU-minister 2006-2010

EU-kommissionär 2010-2019

EU:s utvidgning är ett moraliskt imperativ – men hur?

Bara fem dagar efter Rysslands brutala invasion av Ukraina lämnade president Zelensky in en ansökan om EU-medlemskap. Moldavien och Georgien följde snabbt efter. Med ens blev EU:s utvidgningsprocess, som stått i stå sedan Kroatien blev medlem 2013, återigen geopolitik. Då, när Berlinmuren föll och Sovjetunionen rasade samman, fanns starka geopolitiska skäl att öppna famnen för de nyblivna demokratierna som så länge varit fjättrade bakom järnridån. Nu är det återigen dags att visa att EU står för samarbete, fred och demokrati. Det var en utmaning då, men den är ännu större nu. Då fanns framtidstro och optimism, demokratierna ökade i världen, internationella organisationer var starka och den transatlantiska relationen var hjärtlig och stabil. Det fanns hopp om att Ryssland skulle demokratiseras och även Kina gjorde små reformer i marknadsekonomisk

riktning. Idag ser världen helt annorlunda ut. Just därför är det en geopolitisk plikt, ett moraliskt imperativ, att släppa in länderna på Balkan, samt Ukraina, Georgien och Moldavien. Hur detta ska gå till måste vi på allvar börja diskutera i Sverige och EP-valrörelsen är ett utmärkt tillfälle.

Utvidgning är del av EU:s DNA men...

Det europeiska samarbetet har ständigt vuxit sedan sex länder bildade Kol-och stålunionen 1950. Två decennier senare gick Storbritannien, Irland och Danmark med, lockade av möjligheten att vara med i en växande större marknad. I mitten på 80-talet, när Sydeuropa hade kastat av sig det fascistiska oket, kom även Grekland, följt av Spanien och Portugal med som medlemmar. För dem var det ekonomiska samarbetet en morot, men naturligtvis fanns även önskan om att konsolidera de nya demokratierna.

Finland, Österrike och Sverige blev medlemmar i huvudsak av ekonomiska skäl och sedan var det dags för den stora utvidgningen med tio länder 2004, följt av Bulgarien och Rumänien 2007. Sist ut var Kroatien år 2013 och sedan dess har det varit stopp. Ansökningarna har dock varit många, Turkiet ansökte redan 1999 och Makedonien 2005. Alla Balkanländer har ansökt, men väntar sedan länge i kön och förhandlingarna har gått mycket långsamt. Under tiden har Serbien vänt sig allt mer mot Moskva och Kinas närvaro i regionen har ökat. År 2022

lämnade också Storbritannien formellt EU efter flera års tuffa förhandlingar.

Kommissionen föreslår förhandlingsstart

I november förra året föreslog EU-kommissionen att förhandlingar skulle inledas med Ukraina och Moldavien, men även Bosnien. Detta bekräftades formellt av europeiska rådet i december. Georgien blev formellt ett kandidatland. Besluten om Ukraina, Moldavien och Georgien ska ses som en tydlig markering mot Putin. Länder har själva rätt att besluta om sin framtid, sina vägval och sina allianser. Naturligtvis måste det först bli fred i Ukraina och även om landet gjort stora insatser för att harmonisera sin lagstiftning med EU:s, mitt under brinnande krig, är det ingen som tror att det kommer att bli enkelt. För länderna på Balkan EU:s aptit mindre, men det är en nödvändighet att de kommer med. De har väntat alldeles för länge. Medlemskap är en meritbaserad process och förhandlingarna omfattar olika aspekter av medlemskapet, men med ett stort fokus på rättssamhällets principer. Här finns en stor oro efter att nuvarande EU i många år har försökt hantera hur rättsväsendet, akademins oberoende och pressfriheten systematiskt har monterats ner i Ungern och Polen. Nu tar en ny regering över i Polen, men problemen kvarstår i Ungern och Viktor Orban har blivit en allt större belastning för EU-samarbetet i flera avseenden.

Hur skall EU förändras för att vara redo att ta emot nya medlemmar men samtidigt vara rustat för klimatpolitiska, säkerhetspolitiska och geopolitiska utmaningar? DET borde vi tala om i EU-valrörelsen.

Ju fler desto roligare - eller?

Utvidgningsprocessen är en meritbaserad övning, och den kommer att ta sin tid. Men även EU måste förändras och många diskuterar nu unionens absorberingskapacitet, förmågan att ta in nya medlemmar och kunna fatta beslut på ett effektivt och demokratiskt sätt. Dessutom måste det finnas ett folkligt stöd för utvidgningen. Idag är det genomsnittliga stödet 53% i hela EU, men varierar stort mellan Spanien 72%) och Österrike (29%). Det är under 50% i såväl Frankrike som Tyskland¹.

Ett samarbete med upp till 35 medlemmar kan inte fungera som idag. Det handlar både om beslutsprocesser, institutionernas sammansättning, budgetens storlek samt hur stora utgiftsområden som jordbrukspolitiken och sammanhållningsfonderna ska fördelas. Runt om i Europa pågår nu en intensiv debatt om just detta. Tyskland och Frankrike lät en grupp forskare ta fram en rapport som föreslår att utvidgning och reform går hand i hand och förstärker varandra.² Enligt rapporten måste reformerna göra institutionerna utvidgningsklara, samtidigt som man ökar handlingskraften och stärker rättsstatens principer och demokratin.

Från svensk sida har det varit väldigt tyst i debatten. Hur skall EU förändras för att vara redo att ta emot nya medlemmar men samtidigt vara rustat för klimatpolitiska, säkerhetspolitiska och geopolitiska utmaningar? DET borde vi tala om i EU-valrörelsen. Nej, det är inte Europaparlamentet som fattar beslut i majoriteten av dessa frågor. De kan ibland vara medbeslutande.

Men det är ett utmärkt tillfälle för politiker och väljare att mötas i ett samtal.

Charles Michel, Europeiska rådets ordförande har upprepade gånger sagt att EU ska vara färdigt att ta emot nya medlemmar 2030. Dit är det bara sex år. Den kommande mandatperioden inleds i höst och pågår till 2029. Det är således hög tid att börja jobba.

Förändras eller dö

Det har länge ansetts finnas en djup motsättning mellan att utvidga och fördjupa EU. Men utvidgningen är också ett sätt att skynda på reformer. Jordbrukspolitiken reformerades i slutet på 80-talet för att ge plats för de sydeuropeiska länderna. Den stora utvidgningen i början på seklet ledde till Lissabonfördraget som kraftigt reformerade institutionerna. Och man bör komma ihåg, som forskaren Stephan Lehne påminner om³, att de stora fördjupningsprojekten i EU – den inre marknaden, Schengen, euron, och den gemensamma utrikes och säkerhetspolitiken inte har haft något med utvidgningen att göra.

Men beslutsfattandet måste göras effektivt och institutionerna anpassas. Europaparlamentet har idag 705 ledamöter och en ny fördelningsmekanism bör utarbetas som gör att de nya länderna får representation men att kammaren samtidigt inte växer för mycket.

Och hur ska kommissionen se ut? Idag har varje land en kommissionär och varje ny kommission svär inför EU-domsto-

len att inte ta instruktioner från sitt hemland. Tidigare fördragsändringar har försökt hitta lösningar på detta men misslyckats. Samtidigt kan man inte ha ett kollegium med 35 kommissionärer. Förslag som diskuteras handlar om att banta och ha en slags rotation, eller en hierarki med huvudansvariga och juniora kommissionärer som delar upp uppgifter. De mindre länderna vill absolut ha en kommissionär, men Tysklands utrikesminister Anna Lena Baerbock sade i november att Tyskland var berett att avstå om det sker en rimlig rotation. Något besked från Frankrike har inget hörts, men att EU:s största land sänder den här signalen är oerhört betydelsefullt. Andra förslag handlar om att rotera i halvtid. Vad trycker Sveriges regering och de andra partierna? Kan vi tänka oss att avstå en kommissionär?

Vad kommer det att kosta?

Budgeten för hela EU uppgår för nuvarande period, (2021-2027) till 1,1 biljon euro. Det motsvarar ca 1,2% av medlemsländernas samlade budget. Om Ukraina går med kommer landet att svälja en stor del av jordbruksstödet och vi har sett hur några länder har reagerat när billigt ukrainskt spannmål har kommit in och dumpat priserna. Landet skulle bli den största bidragsmottagaren. Nya pengar kommer att behövas för budgetperioden 2028–35, även om Ukraina inte omedelbart kvalificerar in sig i CAP.

En intern EU studie som läckt i Financial Times⁴ hävdar att Ukraina skulle kosta 186 billion euros under sju år. Kostanden

att ta med alla nio länder skulle uppgå till 257 billion euros och jordbruksstöden till existerande medlemmar skulle minska med en femtedel. Budgeten totalt skulle öka med 21%.

Vem skall betala? Det står klart att EU behöver en större budget, samtliga kandidatländer har en lägre BNP än de nuvarande. Hur mycket får fred och säkerhet kosta? Ska man ta nya gemensamma lån som för återhämtningsfonden, något som Sveriges dåvarande s-regering högljutt motsatte sig initialt? Eller ska man ta in någon slags EU-skatt?

Hur som helst talar vi om en budgetökning och Sveriges bidrag kommer att öka. Det finns en automatisk reflex att säga nej i Regeringskansliet, oavsett regering. Det krävs därför en diskussion om vad pengarna skall användas till. Stödet för Ukraina är stort i Sverige och medlemskap är ett sätt att garantera Ukraina en framtid inom EU.

Värna om rättsstatens principer

EU-samarbetet är inte bara ett frihandelsområde. Det hålls ihop av viktiga värden och principer. Här har Polen och Ungern under flera år utmanat samarbetet. EU-kommissionen har tagit båda länderna till domstolen och försökt på många sätt att tala länderna till rätta. Någon riktigt effekt har det inte fått förrän man hotade att hålla inne gemensamma pengar. Det har delvis fungerat med Ungern. I framtiden måste vi stärka kopplingen mellan budgeten och respekt för EU:s värden.

Utvidgningen är komplicerad
ock komplex. Men sanningen
är att vi inte har något val.

Fördragsreform?

Idealt sett bör fördraget ses över genom en regeringskonferens. Men fördragsändringar till folkomröstningar i vissa länder, något många regeringar vill undvika. Man kan göra vissa ändringar i anslutningsfördragen, men de måste godkännas i nationella parlament och kan ändå väcka krav på folkomröstning.

EU måste vara beslutsfärdigt. Vi ser hur svårt det är att komma överens och att ett land kan blockera. Allt fler föreslår nu kvalificerad majoritet som princip vad gäller skatter, utrikespolitik, utvidgning, rättsstatens principer. Kommer Sverige att gå med på det? Det aktualiserar frågan om ett mer differentierat EU. Detta är ingen ny idé, men den fransk-tyska rapporten utvecklar den vidare med ett scenario i olika cirklar. Där finns en inre cirkel med dagens euro-och Schengenländer, en yttre med nuvarande och blivande EU-medlemmar, en tredje nivå med Norge, Schweiz, kanske Storbritannien, och en fjärde med associerade länder. Notera att Sverige inte skulle ingå i den inre cirkeln eftersom vi står utanför eurosamarbetet. Är det verkligen vad vi vill?

Det handlar alltså om Sveriges roll i ett framtida utvidgat EU, och den frågan är större än den nuvarande växelkursen för kronan. Vidare måste vi diskutera hur man kan väga inflytande och effektivitet samt vad ett fredligt, enat och geopolitiskt starkt EU ska kosta.

Avslutning

Utvidgningen är komplicerad och komplex. Men sanningen är att vi inte har något val. Ukraina (och även Moldavien och Georgien) måste få ett medlemskapsperspektiv av geopolitiska skäl. Och EU behöver bli en tyngre spelare. Att utvidga den inre marknaden med ytterligare ett tiotal länder skapar nya förutsättningar för intern handel och samarbete, jobb, investeringsbehov och tillväxt. EU blir än mer attraktivt för externa handelspartner eftersom vi skapar en marknad med nästan 520 miljoner medborgare och konsumenter. Det ger också EU en större geopolitisk tyngd och utvidgar kretsen av vänner i en alltmer polariserad värld. Det är fullt möjligt att Donald Trump återvänder till Vita Huset efter valet i höst. Sverige bör driva på för att anta en handlingsplan för reformer som bör genomföras fram till 2030 med hållpunkter längs vägen. Medlemmar bör kunna tas in under nästa period för långtidsbudgeten 2028-2034 allt eftersom de uppfyller kriterierna. Samtidigt måste man se en gradvis integration. Anpassningar till lagstiftning, allt ifrån tullsamarbete, standarder, finansiella institutioner, etc. har

underlättats genom de mycket ambitiösa frihandelsavtal som Ukraina, Georgien och Moldavien har med EU.

Sverige har traditionellt drivit på utvidgningen men tillhör också ”de snåla” och inser att man kommer att behöva betala mer. Men alternativet är värre. Under våren kommer debatten om EU:s framtid, utvidgning och reformer att fortsätta runt om i Europa. Den måste också föras i Sverige. Medborgarna behöver bli delaktiga i den debatten och därför passar den utmärkt i en EU-valrörelse. Det samtalet måste börja nu.

Att utvidga den inre marknaden med ytterligare ett tiotal länder skapar nya förutsättningar för intern handel och samarbete, jobb, investeringsbehov och tillväxt.

EU blir än mer attraktivt för externa handelspartner eftersom vi skapar en marknad med nästan 520 miljoner medborgare och konsumenter.

Slutnoter

- 1 Eurobarometer 2023, European Commission
- 2 Reforming the EU – Sailing the High Seas. Berlin Paris proposal 18 September 2023
- 3 A reluctant magnet: navigating the EU’s absorption capacity, Stephan Lehne Carnegie Europe, 1 September 2023
- 4 EU estimates Ukraine entitled to euro 186 bn after accession. Financial Times, October 4, 2023

OHLIN institutet

Om stiftelsen Bertil Ohlininstitutet

Ohlininstitutet är en partipolitiskt oberoende liberal tanke-
medja.

Institutet är en plattform för att stimulera och fördjupa liberal idédebatt, det innebär att olika åsikter ges plats och att institutet inte nödvändigtvis delar de åsikter som framförs.

Stiftelsen Bertil Ohlininstitutet grundades 1993 för att ”stimulera vetenskaplig forskning kring de liberala idéerna och deras tillämpning på samhällsförhållanden i Sverige och världen.”

Institutets finansiering

Stiftelsen Bertil Ohlininstitutet finansieras främst av bidrag från ägarstiftelser inom liberal press. Genom åren har vid enstaka projekt även andra finansiärer förekommit.

Internationellt samarbete

Stiftelsen Bertil Ohlininstitutet är medlem i den europeiska liberala tankesmedjan ELF (European Liberal Forum).

Föreläsningar

Varje år arrangeras Bertil Ohlinföreläsningen och Wibbleföreläsningen där svenska och internationella föreläsare ger ett bredare perspektiv på aktuella och tidlösa politiska problem.

Skrifter med mera

Stiftelsen Bertil Ohlininstitutet bidrar till att fördjupa och stimulera den svenska liberala idédebatten, samt ge nya liberala debattörer möjlighet att göra sig hörda. Det kan ske i olika format såsom böcker, skrifter, seminarier, poddar och filmer.

Uppsatstävling

Stiftelsen Bertil Ohlininstitutet arrangerar årligen en uppsatstävling inom samhällsvetenskapliga ämnen för studenter på C- och D-nivå.

Debattörspris

Bertil Ohlininstitutet delar årligen ut ett debattörspris. Priset syfte är att stimulera seriös debatt kring viktiga frågor.

Kontakt

ohlininstitutet.se

Christer Nylander, ordförande

christer.nylander@ohlininstitutet.se

OHLIN institutet